

ΟΜΙΛΙΑ ΔΗΜΟΥ ΙΣΠΥΡΙΔΗ, ΔΡ. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Άγιοι είναι αυτοί που διήνυσαν το μακρύτερο δρόμο, από τη γη στον ουρανό, αυτοί που πάλεψαν με τους αόρατους εχθρούς και τους νίκησαν, αυτοί που αντέστρεψαν μέσα τους τον εμπαθή ρυθμό της ψυχής, έγιναν ταπεινοί και πράοι, σκηνώματα του Αγίου Πνεύματος, θεοί κατά χάριν.

Σήμερα γιορτάζουμε έναν από τους νέους Αγίους της Εκκλησίας μας έναν Άγιο που έζησε στο δεύτερο μισό του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα. Είναι ο Άγιος Νεκτάριος, Μητροπολίτης Πενταπόλεως.

Γεννήθηκε στη Σηλυβρία της Θράκης την 1η Οκτωβρίου του 1846 από φτωχούς και απλοϊκούς, αλλά ευσεβείς γονείς. Με τη βάπτισή του έλαβε το όνομα Αναστάσιος. Ήταν το πέμπτο από τα έξι παιδιά τους. Η ευσεβής μητέρα του και η γιαγιά του από πολύ μικρόν του δίδασκαν ύμνους, προσευχές και τροπάρια. Από την τρυφερή ηλικία αισθάνθηκε την πρόσκληση του Θεού, αλλά και τη δική του κλίση προς την ιεροσύνη. Αγαπούσε πολύ την Εκκλησία και ζούσε όσο μπορούσε περισσότερο μέσα στο ναό βοηθώντας τους ιερείς. Ιδιαίτερα αγαπούσε τη μελέτη των ιερών βιβλίων. Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στη γενέτειρά του Σηλυβρία, δεν μπορούσε όμως, να συνεχίσει διότι δεν υπήρχε ανώτερο σχολείο εκεί, ούτε και να μετακινηθεί αλλού, αφού η οικογένειά του ήταν φτωχή. Η θέλησή του για μόρφωση ήταν μεγάλη. Το 1860 σε ηλικία 14 ετών ξενιτεύτηκε για την Κων/πολη.

Με μια συστατική επιστολή που είχε, θα έπιανε δουλειά σ' έναν καπνέμπορο, γνωστό κάποιου θείου του. Ο κύριος αυτός όμως, είχε

μεταναστεύσει στην Οδυσσό και έτσι ο μικρός Αναστάσιος βρέθηκε μόνος σε μια άγνωστη πόλη. Έψαξε για δουλειά μα δεν έβρισκε. Τελικά αναγκάστηκε να εργαστεί σε ένα καπνοπωλείο με μόνη αμοιβή τη διατροφή του. Δούλευε από το πρωί μέχρι το βράδυ. Έτρεχε με το χειράμαξο από το Πέραν μέχρι χαμηλά στο Βόσπορο. Το αφεντικό του ήταν ένα σκυθρωπός και αγέλαστος αγριάνθρωπος. Ο Αναστάσιος ήταν ρακένδυτος και πολλές φορές έμενε νηστικός. Προσευχόταν όμως αδιάκοπα και τις νύχτες μελετούσε ιερά συγγράμματα και αντέγραφε στα περιτυλίγματα των αγοραζομένων ειδών του καταστήματος, ρήσεις από την Αγία Γραφή, από τους Πατέρες και τους έλληνες φιλοσόφους για να βοηθούνται πνευματικά οι πελάτες.

Ύστερα από λίγο διάστημα βρήκε μια νέα κατάλληλη για εκείνον εργασία ως επιμελητής στο σχολείο που διατηρούσε το Μετόχι του Παναγίου Τάφου. Αγαπούσε αυτό που έκανε και συμμετείχε σχεδόν κάθε ημέρα στις ιερές ακολουθίες. Στην Κων/πολη έμεινε έξι χρόνια. Σε ηλικία 20 ετών ταξίδεψε στη Χίο με συστατική επιστολή από το διευθυντή του Μετοχίου για τον εκεί Μητροπολίτη Γρηγόριο. Σύντομα διορίστηκε δάσκαλος στο σχολείο του χωριού Λίθιο όπου επί 10 έτη εργάστηκε σκληρά για την πνευματική προκοπή των χριστιανών. Ζούσε λιτά και ασκητικά.

Από μικρός είχε τον πόθο να καρεί μοναχός. Από το 1873 με την καθοδήγηση του γέροντος Παχωμίου, το θέλημά του πραγματοποιήθηκε στις 7 Νοεμβρίου του 1876 στη Νέα Μονή της Χίου και έλαβε το μοναχικό όνομα Λάζαρος. Γράφτηκε στο Μοναχολόγιο της ιστορικής Μονής, η οποία ανηγέρθη το 1045 από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο τον Μονομάχο. Του ανατέθηκε το διακόνημα του Γραμματέως. Εκεί μόνασε επί τρία έτη. Αδιαλείπτως προσευχόταν, νήστευε και μελετούσε. Στις 15 Ιανουαρίου του 1877 ένα έτος μετά τη μοναχική του κουρά, λόγω των πολλών χαρισμάτων του, χειροτονήθηκε διάκονος από τον μητροπολίτη Χίου Γρηγόριο και έλαβε το ιερατικό

όνομα Νεκτάριος. Επιθυμεί να μορφωθεί περισσότερο και φοιτά στο Γυμνάσιο.

Ο σεισμός του 1881 τον αναγκάζει να διακόψει τις σπουδές του. Θέλει να συνεχίσει στην Αθήνα, αλλά δεν υπάρχουν τα οικονομικά μέσα. Στο γραφείο του Μητροπολίτη συναντά τον άρχοντα Ιωάννη Χωρέμη ο οποίος είχε προσέξει το Διάκονο της Νέας Μονής Νεκτάριο, είχε εκτιμήσει τις αρετές του και κατόπιν συζήτησης λυπήθηκε τόσο πολύ για όλες τις ταλαιπωρίες του που έβαλε τα κλάματα και αποφάσισε να πληρώσει τις δαπάνες για τη μετάβασή του στην Αθήνα ώστε, να ολοκληρώσει τις γυμνασιακές του σπουδές. Γεμάτος χαρά, ευχόμενος υπέρ του ευεργέτη του και δοξάζοντας το Θεό ο Νεκτάριος ήρθε στην Αθήνα όπου με ζήλο συμπλήρωσε τις σπουδές του. Στη συνέχεια με τη σύσταση του Χωρέμη μετέβη στην Αλεξάνδρεια στον Πατριάρχη Σωφρόνιο τον Δ΄. Αυτός εκτίμησε ιδιαίτερα τον Διάκονο Νεκτάριο και τον συμβούλεψε να επιστρέψει στην Αθήνα για να συνεχίσει τις σπουδές του στη Θεολογική Σχολή του πανεπιστημίου Αθηνών, όπου και γράφτηκε το 1882.

Κατά τη διάρκεια των σπουδών του έφυγε από τη ζωή ο Χωρέμης. Αυτό του στοίχισε πάρα πολύ. Ο Θεός όμως δεν τον εγκατέλειψε. Κατά το δεύτερο έτος των σπουδών του κατόπιν διαγωνισμού, έλαβε υποτροφία του κληροδοτήματος Α. Γ. Παπαδάκη. Αποφοίτησε με άριστα το 1885 διακρινόμενος για το ήθος και την επίδοσή του. Κατά το διάστημα της παραμονής του στην Αθήνα λειτουργεί κυρίως στην Αγία Ειρήνη, στην οδό Αιόλου. Αρκετές φορές μάλιστα αναγκάσθηκε να μείνει νηστικός για να βοηθήσει στερημένους ανθρώπους. Με το τέλος των σπουδών πήγε στην Αλεξάνδρεια όπου την 23η Μαρτίου του 1886 χειροτονήθηκε πρεσβύτερος από τον Πατριάρχη Σωφρόνιο στο ναό του Αγίου Σάββα. Τον Αύγουστο του ιδίου έτους έγινε αρχιμανδρίτης και ανέλαβε καθήκοντα ιεροκήρυκα και γραμματέα του Πατριαρχείου. Παρόλο που δεν επιζητούσε υψηλά αξιώματα, μετά από δύο μήνες, έλαβε τη θέση

του Πατριαρχικού Επιτρόπου στο Κάϊρο, όπου υπηρέτησε με ιδιαίτερο ζήλο προσπαθώντας με κάθε μέσο να βοηθά τους ανθρώπους, επιμελήθηκε δε και τη διακόσμηση του Πατριαρχικού Ναού. Ξαφνικά κοιμήθηκε ο Μητροπολίτης Πενταπόλεως Νείλος και ο Πατριάρχης Σωφρόνιος τον έκρινε μεταξύ δύο συνυποψηφίων ως τον πλέον κατάλληλο για το Μητροπολιτικό θρόνο. Στις 15 Ιανουαρίου 1889 χειροτονήθηκε με βυζαντινή μεγαλοπρέπεια στον ιερό ναό του αγίου Νικολάου Καΐρου, από τον Πατριάρχη και δύο άλλους Μητροπολίτες, τον πρώην Κερκύρας Αντώνιο και τον Σιναίου Πορφύριο, Μητροπολίτης «της πάλαι ποτέ διαλαμψάσης» Μητροπόλεως Πενταπόλεως της Λιβύης και εξακολούθησε να εργάζεται με τον ίδιο ζήλο χωρίς μάλιστα να αμοιβεται λόγω της δεινής οικονομικής κατάστασης του Πατριαρχείου, στηρίζοντας και παρηγορώντας τους ανθρώπους.

Το 1890 όμως, ξεκινούν τα πρώτα σημαντικά προβλήματα. Κάποιοι φιλόδοξοι κληρικοί, κοντινοί άνθρωποι του Πατριάρχη Σωφρόνιου συκοφαντούν τον Άγιο για υποκίνηση των πιστών σε επανάσταση, με σκοπό να ανέλθει στον Πατριαρχικό θρόνο. Ο ενενηντάχρονος Πατριάρχης πείθεται. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την παύση του Αγίου από τη Διεύθυνση του Πατριαρχικού Γραφείου, του επέτρεπαν μόνο να λαμβάνει μέρος τροφής στην κοινή τράπεζα με τους ιερείς και να διαμένει στο οίκημα της Πατριαρχικής Επιτροπείας. Μετά από δύο μήνες με δύο επιστολές του Πατριάρχη αποπέμπεται από την Αίγυπτο με την αιτιολογία ότι «δεν μπόρεσε να εξοικειωθεί με το κλίμα της Αιγύπτου». Γράφουν μάλιστα, ότι δεν του οφείλουν τίποτα διότι έχει εισπράξει κανονικά τους μισθούς του. Μεγάλο ψέμα αφού δεν είχε λάβει κανένα μισθό. Ο Άγιος Νεκτάριος προσπαθεί ειρηνικά να δώσει εξηγήσεις αλλά οι συκοφάντες του δεν του επιτρέπουν να δει τον Πατριάρχη. Του δίνουν μόνο χίλια φράγκα για τα οδοιπορικά του με τα οποία ο Άγιος ξεπλήρωσε διάφορα χρέη που είχε σε τυπογράφους, πλήρωσε τα εισιτήριά του και δεν του απόμειναν παρά μόνο κάτι λίγα. Το 1891 μέσα σε κλίμα συγκίνησης αποχωρεί. Πηγαίνει στην Αθήνα όπου όμως, τα προβλήματα συνεχίζονται. Είναι δύσκολο να πάρει την

ελληνική ιθαγένεια λόγω της καταγωγής και της θητείας του στην Αίγυπτο. Το πρόβλημα λύνεται με την παρέμβαση του τότε δημάρχου Αθηνών Μελά.

Διορίζεται ως ιεροκήρυκας Ευβοίας και κατόπιν Φθιώτιδος και Φωκίδος το 1893. Στο μεταξύ τον καιρό εκείνο και συγκεκριμένα από το 1881 η εκκλησιαστική Ριζάρειος Σχολή αντιμετώπιζε προβλήματα, εξαιτίας της ρήξης του Πολυμελούς Συμβουλίου της με το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης, αλλά και από μερικές άστοχες αποφάσεις των συνεχώς εναλλασσόμενων διευθυντών της. Ο Μητροπολίτης Αθηνών Γερμανός και ο υπουργός Εκκλησιαστικών Αθανάσιος Ευταξίας, παλαιός τρόφιμος της Σχολής, με ενέργειές τους κατήρτισαν νέο Οργανισμό και στη συνέχεια το Πολυμελές Διοικητικό Συμβούλιο έκανε πρόταση διορισμού μόνιμου διευθυντή.

Ο μητροπολίτης Αθηνών Γερμανός και ο πρώην υπουργός Αθανάσιος Ευταξίας προτιμούσαν τον Πενταπόλεως Νεκτάριο. Ο νέος υπουργός των Εκκλησιαστικών Δ. Καλλιφρονάς, εξέτασε εξονυχιστικά τα προσόντα των υποψηφίων και πήρε πληροφορίες για τον Πενταπόλεως Νεκτάριο από τον Έλληνα Πρόξενο στην Αλεξάνδρεια, ο οποίος έγραψε, ότι ο Άγιος Πενταπόλεως θεωρείται ως κληρικός άριστος, ρέκτης και δραστήριος. Στις 28 Φεβρουαρίου 1894 έγραψε εισηγητική έκθεση προς τον βασιλιά Γεώργιο ο οποίος την επόμενη μέρα 1 Μαρτίου 1894 υπέγραψε το σχετικό διάταγμα, το οποίο δημοσιεύτηκε την ίδια ημέρα στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Μετά τη δημοσίευση ο Πενταπόλεως Νεκτάριος πήρε το πλοίο από το λιμάνι της Στυλίδας για τον Πειραιά και ήρθε κατευθείαν στη Ριζάρειο Σχολή. Ανέλαβε καθήκοντα στις 10 Μαρτίου 1894 σε ηλικία 48 ετών.

Παρά τις ποικίλες αντιξοότητες, που προερχόταν τόσο από τη φύση του παιδαγωγικού έργου και την ποικιλία προέλευσης των μαθητών (στη

σχολή φοιτούσαν και παιδιά πολλών εύπορων αθηναϊκών οικογενειών που δεν ενδιαφερόταν να ιερωθούν, αλλά μαθήτευαν σε αυτή επειδή το ποιοτικό της επίπεδο ήταν πολύ υψηλό), όσο και από την απιστία των καιρών, αλλά και από επεμβάσεις του Συμβουλίου της Σχολής, διηύθυνε το εκκλησιαστικό αυτό εκπαιδευτήριο για 14 συνεχή έτη, χωρίς ποτέ ν' απουσιάζει από τη θέση του, με αισθήματα ανθρωπιστικά, με αγάπη Χριστού, με πατρική στοργή, πολλή φρόνηση και ενδιαφέρον ανύστακτο. Εργάζεται με ζήλο Θεού για την εμφύτευση του ιερού ζήλου της ιεροσύνης στους ιεροσπουδαστές του, αλλά και την επαγγελματική τους αποκατάσταση, την αναμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος της σχολής, ακόμη και για την βελτίωση του φαγητού και την άθληση. Τις νυκτερινές ώρες όταν όλοι κοιμόταν ο Άγιος κατέβαινε από το δωμάτιό του κατευθυνόταν προς τη νότια έξοδο της Σχολής, κατά τον κήπο κοντά σε ένα φοίνικα και προσευχόταν γονυπετής για αρκετή ώρα ανεξαρτήτως καιρικών συνθηκών. Σ' όλο αυτό το διάστημα δεν σταμάτησε να κηρύττει στο παρεκκλήσι της Ριζαρείου Σχολής και σε άλλους ναούς των Αθηνών και του Πειραιά, πάντα με σκοπό τη δημιουργία εκκλησιαστικής συνείδησης και πνευματικής προόδου των χριστιανών. Σχετίζεται με τον παπα-Πλανά και παίρνει μέρος στις αγρυπνίες στο εκκλησάκι του Αγίου Ελισαίου όπου έψαλαν οι Παπαδιαμάντης και Μωραϊτίδης.

Πλήθος ανθρώπων συνωστίζονταν κάθε Κυριακή για να παρακολουθήσουν τις κατανυκτικές Θείες Λειτουργίες, για να τον γνωρίσουν, να τον παρακαλέσουν να τους δώσει συμβουλές, να τους εξομολογήσει να τους βοηθήσει υλικά και πνευματικά. Πρόσφερε βοήθεια σε όλους ανεξαιρέτως σε σημείο που να μη του απομένουν χρήματα για τις δικές του ανάγκες. «Τίποτα δεν είναι δικό μας έλεγε. Έπειτα όποιος δίνει και βοηθά τον πλησίον αισθάνεται άφατον πνευματικήν αγαλλίασιν».

Ένας μαθητής του τον περιγράφει φυσιογνωμικά: «Ανάστημα

κανονικόν, πρόσωπον εις το οποίον ημιλλάτο η αρμονική αναλογία των μερών με την γλυκύτητα της εκφράσεως. Από τους γαλανούς οφθαλμούς του διεχύνετο μια ακτινοβολία, όμοια με το ανοιξιάτικο γλυκοχάραμα. Και το ακτινοβολούν εκείνο πρόσωπο εστεφανούτο από χιονόλευκην συμμετρικήν γεννειάδα. Ήτο ωραία Βιβλική μορφή».

Τον Ιούλιο του 1898 επισκέπτεται για πρώτη φορά το Άγιο Όρος ως ένας απλός και ταπεινός κληρικός αποφεύγοντας να δηλώσει το Μητροπολιτικό του αξίωμα, ώσπου κάποια στιγμή ένας μοναχός τον αναγνώρισε. Οι μοναχοί θέλησαν μάλιστα να του αποδώσουν ιδιαίτερες τιμές αλλά αυτός δεν δέχτηκε. Διέμεινε για ένα μήνα και επισκέφτηκε τα κυριότερα μοναστήρια και τις σκήτες. Κυκλοφορούσε ως ένας απλός γέροντας με φθαρμένο ράσο και συνδέθηκε ιδιαίτερα με τον Γέροντα Δανιήλ με τον οποίο διατήρησε μια πολύχρονη φιλία. Το επόμενο καλοκαίρι ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη και στη γενέτειρά του Σηλυβρία. Είχε την ευκαιρία να προσκυνήσει την εικόνα της Παναγίας της Σηλυβριανής και τους τάφους των γονέων του.

Το 1904 ο Άγιος ανακοίνωσε στον ηγούμενο της Ιεράς Μονής Κοιμήσεως της Θεοτόκου Αιγίνης, Αρχιμανδρίτη Θεοδόσιο Παπακωνσταντίνου την επιθυμία του να κτίσει γυναικείο μοναστήρι στην Αίγινα και του ζήτησε να του υποδείξει κάποιο κατάλληλο μέρος. Στην Παλαιά Χώρα υπήρχαν τα ερείπια μιας παλαιάς γυναικείας Μονής από την οποία σωζόταν μόνο ο ναΐσκος της Αγίας Τριάδος και δύο παλαιά κελιά. Στις 10 Σεπτεμβρίου του 1904 ο Άγιος πήγε στην Αίγινα μαζί με τρεις μοναχές και συναντήθηκε με το Δήμαρχο Νικόλαο Πέπα τον οποίο παρακάλεσε να τον βοηθήσει. Πράγματι ο Δήμαρχος παραχώρησε με συμβολαιογραφική πράξη δωρεάς τον συγκεκριμένο χώρο, στη θέση Ξάντος, για την ίδρυση νέας Ιεράς Μονής. Εν τω μεταξύ ο Αρχιμανδρίτης Θεοδόσιος ανέλαβε τη συντήρηση των μοναζουσών και ιερέας τον εκκλησιασμό τους.

Στις 7 Φεβρουαρίου 1908 σε ηλικία 62 ετών, αποφασίζει να αποχωρήσει από τη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή αισθανόμενος τον εαυτό του ανίσχυρο να εκτελεί τα καθήκοντά του, γι' αυτό και υποβάλλει παραίτηση. Η περίοδος αυτή στη Ριζάρειο Σχολή ήταν ιδιαίτερα γόνιμη και η προσφορά του τεράστια. Είχε μάλιστα καταφέρει με τις αρετές και τη μόρφωσή του να κερδίσει την εκτίμηση και το σεβασμό όλων. Ακόμη και το συμβούλιο της Σχολής του φερόταν αρκετά καλόβολα και οι σύμβουλοι δεν τον έβλεπαν πια σαν μισθοσυντήρητο υποτακτικό τους. Αρκετοί μαθητές του χειροτονήθηκαν, ορισμένοι μάλιστα από τα χέρια του. Άλλοι πάλι διέπρεψαν στη Θεολογική επιστήμη. Θα αναφέρουμε μερικούς απ' αυτούς: Ο καθηγητής Νικόλαος Λούβαρις, ο καθηγητής Παναγιώτης Μπρατσιώτης, ο ακαδημαϊκός Γεώργιος Σωτηρίου, ο Άγγελος Νησιώτης, ο Άνθιμος Λελεδάκης επίσκοπος Κισάμου, ο Κων/νος Παρίσης επίσκοπος Φωκίδος κ.ά. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά της περιόδου αυτή χήρεψε ο πατριαρχικός θρόνος της Αλεξάνδρειας και οι σκέψεις όλων αλλά και τα δημοσιεύματα στράφηκαν και πάλι προς τον Άγιο Νεκτάριο αλλά ο Άγιος προτιμούσε τον μοναχικό βίο.

Μετά την παραίτησή του αποσύρθηκε στην Αίγινα οπότε προχώρησαν και οι εργασίες ανέγερσης της Ιερής Μονής. Κακόβουλοι όμως, διέδιδαν και πάλι συκοφαντίες γι' αυτό και ο τότε Μητροπολίτης Αθηνών Θεόκλητος μετέβη στην Αίγινα, όπου διαπίστωσε το θεάρεστο έργο που γινόταν. Έτσι με μεγάλες δυσκολίες ιδρύθηκε η γυναικεία Μονή της Αγίας Τριάδος Αίγινας. Ο Άγιος Νεκτάριος την είχε οργανώσει με το κοινοβιακό σύστημα και αυστηρό εσωτερικό κανονισμό. Εκεί πέρασε τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του με άσκηση και προσευχή, ασκώντας τα καθήκοντα του εφημερίου της Μονής και καθοδηγώντας πάντοτε όσους προσέτρεχαν και ζητούσαν τη βοήθειά του. Οραματιζόταν μάλιστα την ίδρυση μιας Θεολογικής Σχολής στην πόλη της Αίγινας. Δεν έπαυσε δε να ασχολείται με τις μελέτες και τα συγγράμματά του τα οποία είναι

πολύ αξιόλογα σε θεολογικό και πνευματικό περιεχόμενο.

Ως ιεροδιάκονος και φοιτητής της θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών εξέδωσε το 1885 το έργο του με τίτλο «Δέκα λόγοι εκκλησιαστικοί για την Μεγάλην Τεσσαρακοστήν». Στην Αλεξάνδρεια μετά από ερώτηση που του έγινε, εάν με πεποίθηση πιστεύει στα θαύματα, έγραψε μελέτη με τίτλο «Περί της εν τω κόσμω Αποκαλύψεως του Θεού» την οποία εξέδωσε ως ιεροκήρυκας στην Εύβοια το 1892 και την πρόσφερε δωρεάν. Στο πρώτο μέρος της αποδεικνύει διαλεκτικά ότι «τα θαύματα δεν είναι λογικώς αδύνατα, ούτε τα αρνείται ο ορθός λόγος, ότι οι φυσικοί νόμοι δεν απειλούνται με την εμφάνιση και άλλων υπερφυσικών νόμων οι οποίοι επίσης συντελούν στη συντήρηση, ανάπτυξη και προαγωγή της Δημιουργίας και τέλος, ότι τα θαύματα είναι συνέπεια της αγάπης του Δημιουργού προς το δημιούργημά του. Στο δεύτερο μέρος αναφέρεται στο ιστορικό γεγονός της Αποκάλυψης του Θεού στον κόσμο, εκθέτοντας ιστορικές μαρτυρίες της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης.

Το 1900 έγραψε τη «Χριστολογία», ένα πρωτότυπο βιβλίο που αναφέρεται στο απολυτρωτικό έργο του Χριστού, για την Αποκάλυψη του Θεού στον κόσμο και για την πλήρωση των προφητειών. Το 1903 εξέδωσε με έγκριση της Ιεράς Συνόδου εξαιρετικό σύγγραμμα με τίτλο «Ευαγγελική Ιστορία δι' αρμονίας των κειμένων των ιερών Ευαγγελιστών Ματθαίου, Μάρκου, Λουκά και Ιωάννου».

Το 1901 στο σύγγραμμά του «Μελέτη περί της αθανασίας της ψυχής και περί των ιερών μνημοσύνων» φιλοσοφεί διαλεκτικά και προσάγει είκοσι αποδείξεις για την αθανασία της ψυχής. Στο β' μέρος του τονίζει τη σπουδαιότητα των ιερών μνημοσύνων αποκρούοντας την προτεσταντική απόρριψή τους. Παραθέτει πλήθος μαρτυρίες της Αγίας Γραφής, της Πατερικής Θεολογίας και σχετικές μελέτες.

Στη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή δίδαξε Ηθική, Ποιμαντική, Ορθόδοξη ιερά Κατήχηση, Λειτουργική, ιστορία και ερμηνεία της Καινής Διαθήκης και για κάθε μάθημα έγραψε σύγγραμμα προς χρήση των μαθητών της Σχολής. Το 1911 με δαπάνες του Μοναχού Παναρέτου, Αγιογράφου της Ιεράς Σκήτης Καυσοκαλυβίων Αγίου Όρους εξέδωσε τον 1ο τόμο του έργου «Μελέτη ιστορική περί των αιτίων του σχίσματος, περί της διαιωνίσεως αυτού και περί του δυνατού ή αδυνάτου της ενώσεως των δύο Εκκλησιών, της Ανατολικής και Δυτικής».

Το 1920 τελευταίο έτος της ζωής του, ολοκλήρωσε το έργο με τίτλο «Χριστιανική Ηθική της Ορθόδοξου Ανατολικής Εκκλησίας» που εκδόθηκε το 1965 από τον τότε Αρχιμανδρίτη και μετέπειτα Μητροπολίτη Παραμυθίας, Τίτο Ματθαϊάκη. Εκεί αναπτύσσει τις ηθικές αρχές του ιερού Ευαγγελίου σε σχέση πάντοτε με τη δογματική. Παρατηρεί δε ότι «θρησκεία άνευ ηθικής είναι εμπαιγμός θείων και ανθρωπίνων πραγμάτων». Επίσης, το 1898 είχε εκδώσει σύγγραμμα με τίτλο «Μάθημα Ποιμαντικής» όπου σκιαγραφεί το πρότυπο του πνευματικού ποιμένα και τη διακονία του. Το επόμενο έτος 1899 εξέδωσε το έργο «Ορθόδοξος Ιερά Κατήχησις» το οποίο βραβεύθηκε από τη Θεολογική Σχολή του πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Την τελευταία μελέτη του έγραψε το 1919 στην Αίγινα «Περί Εκκλησίας». Αντίτυπα των συγγραμμάτων του διένειμε δωρεάν στους μαθητές και στο προσωπικό της Σχολής. Τα παραπάνω έργα αποτελούν μέρος μόνο από τα συγγράμματά του τα οποία είναι πάρα πολλά.

Υπήρξε ερμηνευτής και υπέρμαχος της Ορθοδοξίας με έργο και λόγο, γι' αυτό και αναδείχθηκε μεγάλος θεολόγος του αιώνα μας. Όλο το μεγαλειώδες έργο του το έγραψε για την Εκκλησία και την πρόδο της. Στα συγγράμματά του γίνεται φανερός ο ορθόδοξος θεολόγος, ο πολυμαθής λόγιος, ο καλός ποιμένας, ο έμπειρος δάσκαλος, ο φωτεινός νους, η αγιασμένη ψυχή. Ο Άγιος Νεκτάριος είναι ο συνεχιστής της

Πατερικής Θεολογίας. Εκοιμήθη στις 8 Νοεμβρίου του 1920 σε ηλικία 74 ετών μετά από οδυνηρή ασθένεια που τον ταλαιπώρησε επί ενάμιση χρόνο. Τους τελευταίους 2 μήνες νοσηλεύθηκε στο Αρεταίειο Νοσοκομείο Αθηνών. Λίγο πριν την εισαγωγή του, άνθρωποι από την Αλεξάνδρεια είχαν έρθει να τον συναντήσουν. Ήταν οι υποκινητές της συκοφαντίας που του είχε γίνει όταν υπηρετούσε στο Κάϊρο. Θέλησαν μετά από χρόνια να ζητήσουν συγνώμη από τον Άγιο ο οποίος όμως, είχε ήδη συγχωρέσει τους συκοφάντες του.

Μόλις εκοιμήθη στο νοσοκομείο, έγινε ένα θαύμα. Ο ασθενής που βρισκόταν στο διπλανό κρεβάτι και έπασχε από παραλυσία των κάτω άκρων λόγω σοβαρού τραυματισμού, μόλις άγγιξε το ένδυμα του Αγίου στάθηκε στα πόδια του. Έκανε το σταυρό του. «Σηκώθηκα, περπατάω! Ανέκραξε δυνατά, Θεέ μου, έγινα καλά!

Πράγματι θεραπεύθηκε και όλοι έμειναν έκπληκτοι. Οι γιατροί του νοσοκομείου και το προσωπικό απόρησαν. Στη συνέχεια το λείψανο του Αγίου οδηγήθηκε στον καθεδρικό ναό της Αγίας Τριάδας στον Πειραιά όπου πλήθος κόσμου συγκεντρώθηκε για να χαιρετήσει τον Άγιο που τόσο αγάπησε. Όταν πλησίασαν έμειναν έκπληκτοι. Το πρόσωπό του ανέβλυζε μύρο που μοσχομύριζε. Το σώμα του ήταν ελαφρύ, «σαν πούπουλο» φώναζαν οι άνδρες που σήκωναν το φέρετρο. Το βαποράκι της γραμμής με τη σημαία υψωμένη στο πλωριό κατάρτι μέσα σε πένθιμο κλίμα, μετέφερε τη σωρό του Αγίου στην Αίγινα όπου αμέτρητος λαός και κλήρος περίμενε. Όλοι ξενύχτισαν και έκλαψαν για τον Άγιο. Τρεις ημέρες και τρεις νύχτες κράτησε το λαϊκό προσκύνημα και το λείψανο αδιάκοπα έσταζε μύρο και σκορπούσε ευωδία. Ενταφιάσθηκε στο προαύλιο της Ι. Μονής Αγίας Τριάδος. Ο τάφος του ανοίχτηκε επανειλημμένα κατά τα επόμενα χρόνια και για είκοσι και πλέον έτη το σώμα του ήταν σώο και ανέβλυζε ευωδία. Στις 2 Σεπτεμβρίου του 1953 έγινε η ανακομιδή του λειψάνου του από τον Μητροπολίτη Ύδρας Προκόπιο, παρισταμένων και άλλων κληρικών και

πλήθος λαού. Μια άρρητη ευωδία πλημμύρισε την περιοχή. Αρκετοί κληρικοί και μαθητές του μετά από παράκληση προς τις μοναχές πήραν ως ευλογία κομμάτια από τα ιερά άμφιά του ή από τα συγγράμματά του και έτσι εξηγείται πως χειρόγραφα και επιστολές του βρέθηκαν στα χέρια ιερατικών προσώπων.

Η επίσημη ανακήρυξή του ως Οσίου και Αγίου έγινε με την υπ. αρ. 260 πράξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου στις 20 Απριλίου 1961 και η επέτειος της μνήμης του καθορίστηκε η 9η Νοεμβρίου. Σχετικά εκδόθηκε και από την Ι. Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος στις 30 Ιουνίου 1961 Εγκύκλιο, προτρεπτική για τον εορτασμό της επετείου της μνήμης του. Η τελετή της ανακήρυξής του έγινε στην Αίγινα στις 5 Νοεμβρίου του 1961 με πολλή λαμπρότητα και πλήθος χριστιανών απ' όλη την Ελλάδα, με συγκινητικές εκδηλώσεις δήλωσαν την τιμή και τον σεβασμό τους προς τον Άγιο. Με Προεδρικό Διάταγμα υπ. αριθμ. 319 του 1997 «ο Άγιος Νεκτάριος ορίζεται προστάτης όλων των Εκκλησιαστικών Σχολείων και Σχολών της Χώρας. Η 9η Νοεμβρίου καθιερώνεται και ως ημέρα ειδικής εορτής των εκκλησιαστικών σχολείων και σχολών» με σκοπό εσείς οι μαθητές μας να κατανοήσετε καλύτερα τη ζωή και το έργο του και όλοι μας να αποκομίσουμε έστω και στο ελάχιστο κάτι από τα διδάγματα και τα παραδείγματά του.